

Hur får jag kontroll över mitt liv – om jag nu inte äger det?

Det är sällan jag har möjlighet att läsa Läkartidningen (15-16/2006) så grundligt och med sådan eftertanke som idag. Jag är nämligen hemma med en febersjuk fyraårig dotter som på grund av en akut viros är tämligen nedvarvad och lite förstrött underhålls med DVD-filmer och SVTs barnkanalen.

När jag efter någon timme eller två när slutet av tidningen fångas jag av artikeln »Äger jag mitt liv«? av Lennart Brimstedt, tryckt på kultursidorna. Vilken sällsynt djupsinnig sammanställning av dödens villkor och för den delen också livets! På trefjärdedels uppslag har författaren i princip täckt in alla de filosofiska spörsmål som tänkare och poeter genom århundraden ägnat större delen av sina liv åt – också mycket skickligt presenterat måste man tillstå, särskilt den lilla passusen om varför ingen får ångest över all evig tid som förflutit innan vederbörande föddes. Just detta »före-födseln-filosofiska-andliga-gränsöverskridande« ägnas säl-lan stor uppmärksamhet, men är ju väl så viktigt om man vill reflektera över temat »Äger jag rätten till mitt liv eller inte?«

Man kan tycka att dessa ovanstående funderingar inte direkt hör hemma i vår yrkesvardag. Man kan tycka att dessa diskussioner bör hänskjutas till kulturella och filosofiska rum men jag vill här hävda motsatsen. Jag vill komma med ett konkret exempel bland många på ett vardagsnära mycket svårt ställningstagande där alla mina/våra djupaste funderingar om autonomi och rätten till sitt eget liv och till sin egen »död« lyfts till ytan.

Inom barn- och ungdomspsykiatri ställs vi som barnpsykiatrer ofta inför dilemman kring äldre tonåringars rätt till sitt eget liv, särskilt när de framför

livsledatankar, vilket inte är helt ovanligt. Såsom omnämndes i artikeln kan tonåringen förlora rätten till sitt fria liv och därmed rätten till sin »död« om han eller hon förmedlar dessa tankar i förtroende till någon representant för barnpsykiatri eller sjukvården. Denna representant kan sätta igång en kaskad av tvångsåtgärder från samhällets sida inklusive totalt upphävande av autonomi genom exempelvis tvångsmedicinering och/eller dygnet-runt-vak, vilket förstås förändrar hela livssituationen för vederbörande på ett ögonblick.

Ett kanske än mer etiskt komplicerat dilemma är när tonåringen kan löpa risken att få sitt liv kringskuret och bevakat av, kanske inte i första hand samhället, utan främst sina föräldrar om tonåringens inre tankevärld delges omgivningen. Hur ska olika intressen värderas när vi bryter sekretess och kontakter en tonårings föräldrar utan att ha full vetskap om vad det i förlängningen innebär?

Många känner säkert igen den här vändan och det delikata i att här göra rätta avvägningar, och frågan det till slut kokar ner till brukar bli något såsom: Hur mycket rätt har vi som medborgare till vårt eget liv när vi berättar om det, och tillspetsat: Hur mycket rätt har en sjuuttonåring till sitt eget liv och därmed till sin eventuella »död«?

Inte så att jag inte kan inse att det finns situationer då samhällets agerande kan vara till stöd och hjälp för en medborgare i själfnöd, men en mulen aprildag som idag då dottern sover eftermiddagsvila kan en stunds reflekterande över etiska ståndpunkter kring dessa eventuella dilemman kännas givande, så också att få tid över till att göra allmänna reflektioner

över hela livstemat utifrån artikelns motsägelsefulla »koaner«. Dagens samhällstempo tillåter sällan dessa moratorier!

Som avslutning, en anekdot som jag har hört någon gång, om möjligheten att ta kontrollen över sitt liv och äga det in i det sista:

En älskad och respekterad rabbin låg på dödsbädden. Bedrövelsen var total. Rummet där han låg var fullt av troende sörjande.

Då plötsligt viftade den gamle mannen till sig en av sin närmaste män och sa i halvhög stämma:

– Jag vill konvertera till kristendomen!

Alla förfasade sig men kunde inte göra annat än att försöka uppfylla rabbinens sista vilja så man hämtade en präst från en närbelägen församling. När prästen anlät och förstått uppdraget gav han rabbinen sin välsignelse inklusive sista smörjelsen. Då satte sig rabbinen plötsligt upp i sängen och utbrast med klar och tydlig stämma:

*Ännu en av dessa avfällingar död!
Och så föll han ner i sängen och dog.*

Tack, Lennart Bramstedt, för en inspirerande sammanställning av livets villkor och vår möjliga kontroll över dessa.

»Många frågor – få svar« är att föredra framför »få frågor – stereotypa svar« när det gäller livsmysteriet och dess lösning, eller hur?!

Niklas Borell
överläkare,

Barn- och ungdomspsykiatri
Mälarsjukhuset, Eskilstuna
niklas.borell@dll.se